

УДК 821.162.1

Микола Зимомря

Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка
ORCID 0000-0002-7372-4929
e-mail: zimok@ukr.net

ВІДЛУННЯ СВІТЛИХ ВЧИНКІВ ОЛЕКСАНДРА АСТАФ'ЄВА

Рецензія на монографію: Радишевський Р. Олександр Астаф'єв. Життя і творчість. Київ: Талком, 2021. 192 с.

Не буде перебільшенням, якщо б сказати: Олександр Астаф'єв посідає у ландшафті української словесності останніх десятиліть ХХ і першої третини ХХІ ст. примітне місце. І якої ділянки не торкалося б його перо, повсюди він сильний. У першу чергу, як вчений-літературознавець, поет-новатор, перекладач. До цього слід долучити ще й такі грані його таланту, як проза, публіцистика, критика, краєзнавство, народознавство, культурознавство, бібліографія. Логістично все творить цілісність з проекцією на українознавство та полоністику. З радістю прагну констатувати: першорядну цінність рецензованої праці Ростислава Радишевського надає її докладність з огляду на різні причинки, що орієнтують читача на життєвий і творчий шлях нашого визначного сучасника. Я переконаний: прочитання названої книжки принесе користь кожному, хто тямиться і на словесному ремеслі, і на високому мистецтві слова, і ширше – в царині жанрового розмаїття, макро-й мікроаналізу, власне, змісту твору та сутності слова.

Монографічну студію Ростислав Радишевський розпочинає – замість вступу – поетичною посвятою Олександрові Астаф'єву «Служіння Слову»:

*«Те Слово його щире й поетичне,
Те Слово його мудре й наукове.
Воно завжди глибоке і незвичне –
Астаф'єва універсальне слово».*

Наступні складники – «Біографічне тло» (с. 5-14), «Наукова діяльність» (с. 15-84), «Поетична творчість» (с. 85-130), «Художня проза» (с. 131-157), «Перекладацькі зацікавлення» (с. 158-184) – розкривають детально й аргументовано всю глибину філологічно-естетичної ерудиції Олександра Астаф'єва, а звідси – і сенс його наукової та творчої діяльності. Внесок Олександра Астаф'єва у загальноукраїнську науку та в українське письменство спонукатиме наступних дослідників «проривати» застигли теми, привертати увагу до нових концептів і розмежування справжнього від імітації оприлюднення знахідок на користь кон'юнктури. Його уроки мають і матимуть потужню плодотворність у майбутньому. Звісно, можна тільки пошкодувати, що 29 жовтня 2020 року завершилося життєве коло великої Людини.

Зі сторінок рецензованої монографії зацікавлений читач дізнається про всуціль цікаве. Адже Олександрю Астаф'єву судилася особлива Доля. Самобутність позначена й днем народження – 10 серпня 1952 року – у стінах сталінського ГУЛАГу на мисі Лазарева Хабаровського краю... Там в'язні втілювали в життя один із грандіозних сталінських проектів — зводили міст через Нівельську затоку, який мав з'єднати материк із Сахаліном. За різними підрахунками, тоді загинуло від 100 000 до 600 000 осіб. Матері поета Катерині Онищак і батькові, талановитому музиканту Григорію Астаф'єву, пощастило вийти живими з цього пекла. На 13 червня 1953 року, тобто після смерті Сталіна, відбулося оголошення амністії і закриття “проекту століття”; а водночас і трагічна подія: просто на палубі пароплава “Микола Гоголь”, що прямував до Хабаровської залізниці, урки вбили Григорія Астаф'єва...

У майбутньому Олександр Астаф'єв не раз повертатиметься до цієї трагічної днини. Вона лягла в основу поеми “Графа анкети”, цикл віршів “Зелений клин”. Після трагічної батькової смерті майбутній поет разом із матір'ю переїхав у село Вовківці Борщівського району, що на Тернопільщині. Тут жила родина матері, яку депортували з Польщі після закінчення Другої світової війни. Про дитинство годі щось казати — його не було. Згодом закінчив Український поліграфічний інститут (нині — Українська академія друкарства) у Львові, здобув фах журналіста. У Києві, в Інституті літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України захистив кандидатську (1990) та докторську (1999) дисертації з теорії літератури. З 1996 року його як професора запрошують читати лекції в університетах Варшави, Ченстохови, Грайфсвальда, Люнебурга, Будапешта, в Сорбону та ін. В особі Олександра Астаф'єва ми мали авторитетного українського літературознавця, а саме теоретика літератури, компаративіста, славіста, а також поета, прозаїка, перекладача, публіциста, культурно-громадського діяча. А ще авторитетного педагога вищої школи, професора кафедри теорії літератури та компаративістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка; члена Національної спілки письменників України (1992), Міжнародного Пен-клубу (2008).

Письменницький шлях О. Астаф'єва розпочався на зламі 70-х. Його перу належить ціла низка поетичних книжок: “Листвяний дзвін” (1981), “Заручини” (1988), “Слова, народжені снігами” (1995), “Зблизька і на відстані” (1996, 2-е вид. 1999); “На київському столі” (Київ, 2005), “Близнюки мої, очі” (2007), «Каталог речей» (2008), «Львів. До запитання» (2008), «На березі неба» (2013), поетичної трилогії «Турбулентна зона»: «Трагічна помилка небес» (2016, ч. 1), «Горіхові револьвери!» (2018, ч.2), «Сухі дощі» (2019, ч.3). Ліричні твори склали збірку поезій в польськомовних перекладах визначного науковця, порета й перекладача Тадея Карабовича «Słowa, urodzony śniegiem» (Люблін, 2017). Окремі твори письменника перекладені англійською, німецькою, французькою, болгарською, польською, російською, білоруською, грузинською мовами. У цьому контексті до-

цільно увиразнити заслуги Олександра Астаф'єва як талановитого інтерпретатора творів багатьох носіїв зарубіжної літератури. Він переклав, приміром, з арабської ліриків V–XVIII ст.; зі старонімецької і латини - пісні вагантів і мінезингерів; зі старофранцузької – поезії провансальських трубадурів; з французької – твори Віктора Гюго, Гійома Аполлінера, Жака Превера, Рене Шара; з польської – “Кримські сонети” Адама Міцкевича та його балади, окремі твори Ярослава Івашкевича, Юліана Тувіма, Леопольда Стаффа, Кароля Войтили.

Як вчений з розмаїтими творчими устремліннями Олександр Астаф'єв був прихильником структурно-семіотичної естетики. Її ідеї він плідно застосовував для вивчення та інтерпретації історії літератур слов'янського світу, зокрема, українського та польського народів-сусідів, а саме в іпостасях теорії літератури та компаративістики. Після проголошення незалежності України нові історичної якості набули культурні взаємозв'язки між Україною та Польщею. Цій проблематиці присвячені статті О. Астаф'єва «Україна – Польща: досвід, впливи, збагачення» (1999), «Польсько-український літературний діалог» (1999), «Польсько-українські літературні взаємини» (2000), «Творча енергія дружніх взаємин» (2002), «Свято в Ченстохові: український контекст» (2008), «O dialogu kultur: Ukraina – Polska w literaturze» (2009) та ін.

Доробок Олександра Астаф'єва-вченого – це передусім 12 монографій, ґрунтовних літературознавчих праць. Найважливіші з аналогічних видань: “Стилізація” (1998); “Лірика української еміграції” (1998); “Образ і знак” (2000); “Тема голодомору в українській літературі: спроба екзистенційного аналізу” (Грайфсвальд, 2004), “Поети “Нью-Йоркської групи” (2005) та ін. У його доробку – роман, повісті, оповідання. Буквально на зламі його життєвого поступу надійшла до читача велика збірка прози та есеїстики «Коли люди стають деревами» (2019, 535 с.), що може сприйматися своєрідним продовженням проблематики, закровоної на сторінках книжки «Орнаменти слова» (2011, 408 с.).

І радо зазначу: Ростислав Радішевський вміло і вдало характеризує загальнолюдські та національні виміри творчості Олек-

сандра Астаф'єва, його наукових студій та оригінальних художніх творів. В осмисленні автора Олександр Астаф'єв постає як поет і вчений на повен зріст; з боку дослідника тут слід вбачати сенс концептуального трактування злетів літературної думки, вершинних ходів художньої культури.

Що й казати? Ніщо не віщувало, що Доля принесе визначній Людині так багато випробувань. Тривоги множилися, але, на щастя, поет боронився, як тільки міг! Лишень упродовж кількох років (2016-2020 з-під його пера благословилося на світ тисяча поетичних рядків! Так побачили світ потужні змістом збірки: «Трагічна помилка небес» (623 с.), «Сухі дощі» (495 с.).

Прочитавши презентовану монографію, віримо: останні прижиттєві видання – це перлини ліричного вибуху, позначені красою справжнього почуття; до болю щирого, до немислимої межі правдивого! Зі сторінок дослідження Ростислава Радишевського проступає висновок: Олександр Астаф'єв як поет і вчений мав свою улюблену ниву, де творчі вподобання слугують певним ідентифікатором його покликання. Воно позначене під пером О. Астаф'єва образом пам'яті. Так, це й закономірно. Адже про його драматичну долю і поневір'яння матері знято документальний фільм “Три колоски” (режисер — Сергій Цимбал), який викликав великий резонанс серед глядачів.

Хто знає, але цілком можливо, що образ пам'яті спричинив і світлу миттєвість для поета: 25 січня 2020 року Олександр Астаф'єв був відзначений Міжнародною премією імені Вільгельма Магера (1909-1945; Німеччина) «за видатні досягнення в гуманістичних устремліннях, а саме в галузях – літературознавство, поезія та переклад – за 2020 рік». До речі, тоді ж лауреатами стали й Олександра Німилевич та Олена Юрош за працю «Едуард Мертке . Шість експромтів на теми українських народних пісень». Останній факт особливо порадував Олександра Астаф'єва. Він висловив своє задоволення, бо ж саме німецькому композитору Едуарду Мертке (1833-1895) належить обробка 200 українських народних пісень, записаних у 1864 року з уст Марка Вовчка (1833-

1907), коли авторка «Народних оповідань» перебувала на землях Німеччини.

Що ж, авторові цих рядків судилося – в присутності Олесі Намовської, вченого секретаря спеціалізованої ради Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, – вручити Олександрю Астаф'єву згадану винагороду, власне, від імені фундації імені Вільгельма Магера. Поет, ослаблений невилікованою хворобою, тихо продекламував свою строфу:

*І сонця благодать. Як до ікони,
до неї тягнуть душу сприйняття.
І очеретів ніжні камертони
вбирають сутність щастя і життя...*

Таким чином, 3 вересня 2020 року випала наша остання зустріч у робітні мого життєвого Друга. Невдовзі, 29 жовтня, струни поетового слова увірвалися... Проте відлуння світлих вчинків Олександра Астаф'єва допомагає світу стати кращим. Так буде і для прийдешніх поколінь. Це й засвідчує капітальна монографія Ростислава Радишевського, яка видається мені – з додатковим акцентом – змістовним літературним портретом незабутнього Олександра Астаф'єва...

Mykola Zymomyra

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

ORCID 0000-0002-7372-4929

e-mail: zimok@ukr.net

ECHOES OF BRIGHT ACTS OF ALEXANDER ASTAFYEV

[Radyshevskiy R. Alexander Astafyev. Life and work. Kyiv: Talkom, 2021. 192 s.]